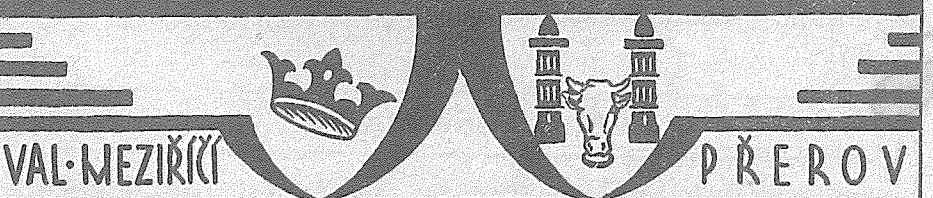
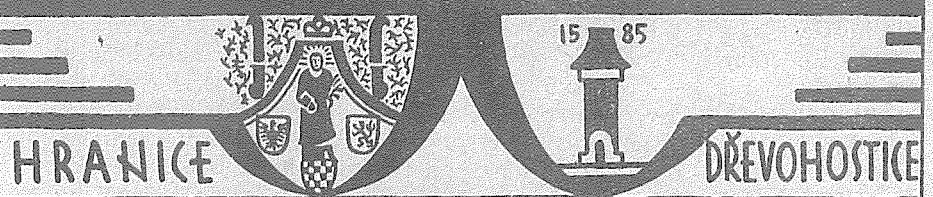
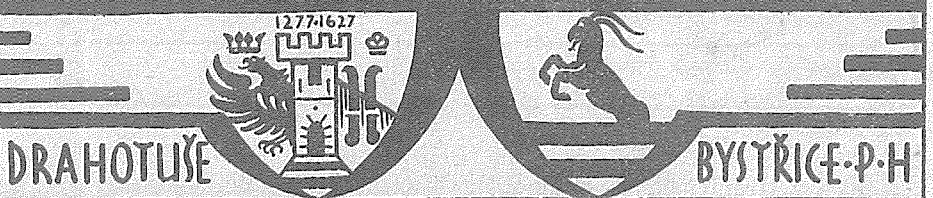
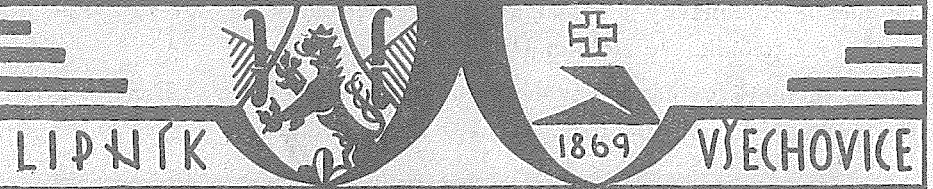

ZÁHORSKÁ

KRONIKA

REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

VI

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhohí a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNIKA NAD BEČVOU.

Ročník XIV.

Září 1931.

Číslo 1.

Bedřich Dušek, Lipník :

O řemeslech v našem kraji.

Jako u všech národů, tak ani u nás nebylo řemeslnictví původně samostatným stavem, neboť rodina, potom čeleď vyráběli si všechny životní potřeby sami.

To bylo zajisté jenom potud, pokud při menším zaměstnání stačil jednotlivci k vyřešení řemeslných potřeb čas. Další moment k povstání samostatných řemesel byla zajisté zručnost jednotlivců nebo čeledi, kterou se tito při jednotlivých oborech práce vyznamenávali, tak že vábili pro své výrobky jiné málo zručné nebo zaostalé, čímž přibývalo jim zdrojů zvláštních příjmů. Zručnost jejich v tom kterém oboru pobádala je svými výsledky sama, aby se zdokonaľovali ke své vlastní radosti, a k předstížení jiných, stávali se vynalézavými.

Ba, když při rozmnožení rodiny nebo čeledi nestačila jim půda, a naopak, řemeslná zručnost začala slibovati větší hmotný úspěch než práce rolnická, věnovaly se jí celé rody po dědovi a otci, jak nám dodnes dosvědčují jména ulic i míst Lnáře, Košíře, Hrnčíře, Skláře, Šitary, Kožušany, atd. Ulice hrnčířská, zámečnická, ostružní, soukenická atd.

Tak původně jednotlivé rodiny i obce držely se jednoho druhu řemesel, kterýžto zvyk zůstal konečně při méně četných rodinách ještě do hluboké budoucnosti.

A bylo to řemeslům a jich rozvoji jistě užitečné! Vždyť zručnost a zkušenost otcovu dědil syn, měl již jistý základ nezatajené dovednosti, na němž mohl stavět dál.

Tak se dochází k dělení práce jako počátkům řemesel. Začínají zaměstnání stálá.

Vlastní puncování těchto živností jako řemeslných způsobilo vlastně panství nejdřív tím, že vidouc hmotný zisk těchto samostatných a neplodných živností, vábilo je do svých sídel a hledělo je uvést jednak v jakési poddanství tím, že jim vykazovalo na hradech a v místech trhových zvláštní pobyt bez nevolnictví sice, ale za platy, nebo zas ke své vlastní potřebě vybíralo si zručné výrobce, kteří z dodané suroviny pořizovali potřebné výrobky a zato dostávali živnost a nějaké pozemky, jsouce takto skutečnými nevolníky. Tito nazýváni řemeslníky dvorskými, oni dušníky.

Listiny mluví již v 11. stol. o tolika řemeslech jako se s nimi

Vlastivědný sborník »Záhorská kronika« vychází čtvrtletně. Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1932 se doplácí 12 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro záky při hromadném odběru sleva.

Reklamace se vyřizují jen do vyjití nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recenzi i na výměnu, objednávky i reklamace buďtež zaslány na adresu: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrafů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI. ze dne 13. srpna 1925.

Obsah:

O řemeslech v našem kraji. (Bedřich Dušek). — Nynější průmysl v Hranicích. (Č. Kramoliš). — O pečeti a znaku města Přerova. (Fl. Zapletal). — Z aktů o hrdelním právu městečka Dřevohostic z r. 1729. — Zbrašovské aragonitové jeskyně. (J. Chromý). — Ze starých Všechovic. (Fl. Zapletal). — Jak se naši bránili. (Ant. Svěrák). — Školské poměry v Uhřinově. (Jos. Pavel). — Pusté vsi Žabíkov, Jiřatsko a Popelov na Drahotušsku. (Fl. Zapletal). — Jak vítali v Bystřici p. Host. r. 1830 novou vrchnost. (Jul. Šobr). — Z dob roboty na panství kelečském. (Ant. Svěrák). — Drobné zprávy: Úplné zatmění měsíce. — Dorost Čs. Červeného kříže na Hranicku. Jubileum Rolnického cukrovaru v M. Prosevicích.

Naším odběratelům.

Před 40 roky začala vycházeti Záhorská kronika v Soběchleších u Lipníka n. B. Tehdy vycházela nepravidelně, takže I. ročník vyšel v letech 1891—1895, nákladem a redakcí p. Dr. Františka Příkryla, kooperatora tamtéž, nyní arcibisk. rady a faráře v Drahotuších. Je tedy letošší rok pro Z. K. jubilejním. Při té příležitosti přejeme dřívějšímu redaktorovi a vydavateli p. Dr. Fr. Příkrylovi všeho dobrého, hlavně zdraví, by dále nás v našich snahách podporoval. — Upozorňujeme, že nový ročník XIV. začíná 1. zářím a prosíme o zaplacení všech nedoplatků.

Redakce a administrace,

scházíme dnes. Ba mnohá řemesla tehdejší vyhynula, když změnami životních potřeb stala se bezúčelnými, což je přirozený světa běh i dnes a zůstane v budoucnu navzdor všelikým nářkům.

Nejpozději z řemeslných zaměstnání vyvinulo se krejčovství a pekařství, neboť potřeby oděvní vyráběny pro lid prostý v domácnosti, látky vzácnější, u nás vyráběné, dováženy cizinci. Pekařství pak bylo úkolem žen v domácnosti.

Úmyslně užíváno výrazu řemeslná zaměstnání, poněvadž řemesel po našem slova smyslu do 11. st. nebylo! Scházelať ještě pro jednotlivé obory vnitřní vzájemná spojitost.

Zřízení vlastních řemesel stavovských zapříčila zajisté na prvním místě přirozená potřeba. Jednotlivec na sebe sama odkázaný zůstával vždy bezbranný, kdežto sdružováním stejných odborů nabýval na sebe sama odkázaný síly, jako je jí vždy víc při množství než v jedinci. Týkalo se to hlavně nákupu, zvýšení cen výrobních a později i dosažení různých práv! Druhým krokem k povznesení řemesel bylo zakládání měst a konečně zřízení cechovní se zvláštními již právy.

Když osady proměňovány v města, stal se v nich řemeslník svobodným a dospívaje kulturně, zařizoval tam odborové korporace, jak je známo ze 13. stol., kdy tyto korporace v některých městech zakupovaly ze společného kapitálu všechno dovážené zboží, aby je pak dle smluvené ceny k svému zisku zase prodávaly a monopolisovaly.

Mezi osadami, které hned za Přemysla Otakara za města byla povýšena, jsou Hranice a Lipník, jež se ovšem stala městy poddanskými, ale s obyčejnými právy městskými. Škoda, že za Přemyslovců tak záhy vznikla u nich snaha kolonizační na úkor domácího obyvatelstva slovanského, která přirozeně vyžadovala, aby tito cizinci byli lákáni do našich zemí zvláštními výsadami.

Domorodá řemesla byla by se vyvíjela přirozenou nutností s pokračujícími požadavky času a národ mohl býti ušetřen těch bojů mezi živlem domácím a cizáckým, jež drásaly jeho tělo v minulosti a drásají je dodnes.

Nelze ovšem Přemyslovice vinit paušálně přímo ze zlých úmyslů nevlasteneckých. Spíše z jakéhos nedomyslení následků. Vždyť jim muselo býti známo, že země jejich mohou prospívat jenom za vnitřního míru, že rozvrácenost uspíší slabost na venek! I panovníci v jiných slovanských zemích vyhledávali rozmnožení svých důchodů v městských řemeslech, kterážto města měla jim z vděčnosti býti zavázána v případech srážky s revoltující šlechtou. Pro národ ovšem byla to chyba nenahraditelná.

Pokud se týká kolonisace našich měst v těchto dobách, tu zprávy určitých nemáme; vždyť tehda neměla ona ještě té důležitosti, ač ležela na nejpřednější dráze k východu, jako jiná města, jež byla uzly těchto drah! (Olomouc).

Byli to zvláště kupci flanderští, bavorští, sasští a franští, kteří přiváželi z vlasti své sukna u nás nevyráběná, a stří-

brné věci a slanečky, vyváželi zase dobytek, kůže, obilí, kovy a jiné suroviny. Aby obchody své upevnili, stavěli v podhradích a městech stále výklady buď jako dvorec nebo podloubí a usazovali v nich své zástupce. A těmto lidem právě povolovala knížata, aby žili v našich končinách dle svých domácích zvyků, za peníze dostávalo se jim ochrany a výhod právních podle práva německého. Němci přichylností knížat zmocnili, nesnažili se přilnout k domácímu slovanskému živlu, naopak všudy okázale zaváděli svůj jazyk, v soudech, kostelích a školách. Vždyť vyňati byli i z pravomoci župního soudu, spravující se svým voleným soudcem (Jihlava).

Vojenskou povinnost konali jenom k obraně zemské nikoli za hranicemi, dostávalo se jim práva přijímatí nové sousedy — hosty zvané — své národnosti a činiti je účastny svých práv.

Nejstarší město z našeho okolí, jež obdařeno bylo právem městským, byl Bruntál.

Přicházím k c e c h o v n i c t v í, které zvláště v našem městě bylo neobyčejně vyvinuté.

Cechem se stávala korporace řemeslná nebo živnostenská, až se stala privilegovanou. Cech — cejch — zeichen — signum, jímž se jedna korporace lišila od druhé. Cechy vznikly ze svobodných řemesel městských a prvním stupněm k nim u nás byla bratrstva.

Členové bratrstva slíbili si vzájemnou ochranu, zvolili si ve farním chrámě kapli nebo oltář k bratrské bohoslužbě, patrona, koupili příkrov, svíčky, v kostele pak k lavicím postavili postavník se znakem svým a obrazem patrona. I svou vlastní pečeť měly cechy.

Lipenský rozvětvený cech soukenický měl patronem sv. Medusaléma. Proč, nevím.

Měla tedy bratrstva náboženský ráz, který zůstal, i když se proměnila v cechy.

V cechu bylo právo nad členy, živnostenská policie nad prací, dohled nad monopolem díla a prodeje.

Právem mílovým soustředila a ohradila se práce i kapitál v ohradě městské proti venkovu. Jen o svobodných trzích výročních směli cizí, »hostinští« se svými výrobky do měst.

Řemeslníci pronikali všech městský život. Osazovali podle řemesel ulice, z cechu vypravovali městskou obranu, dle cechů scházeli se na poradách v radnici, dle cechů zúčastňovali se průvodů církevních i světských. Cechovní řády i povahy vnikly ve středověku do vši společnosti: jich analogie spatřujeme v rytířstvu, v universitách, ve spolcích uměleckých (meistersängři), i ve spolcích zábavních a besedních. V bratrství a cechu byl zobrazen celý náboženský a sociální názor doby.

Zibrt píše, že v 15. století bylo v našich zemích 225 řemesel. Tak byla práce rozebírána. Řemesla, v nichž bylo málo mistrů, spojována »v celek malý« z různých oborů. Ba i města sousední spojována v jeden cech.

U nás je nejstarší řád pražských krejčích z r. 1318. Za Lucemburků byla již všechna přednější řemesla vázána v cechy.

Na den patrona scházival se cech při společné pobožnosti, každý člen měl právo na poctivý pohřeb s příkrovem a svícemi.

Řemeslo se časem drobila: tak u nás cech soukenický rozdělil se časem na valchaře a postřihače.

Vznešenost svou ukazovaly nejraději na průvodech. Čest mistrovská držela v cechu neposlední místo. Pojem cti i nečestnosti měnil se časem i krajem.

Z poctivého lože musel býti náš mistr a za manželku směl vzít poctivou pannu nebo vdovu. Pojem cti zabíhal až do malichernosti: pil-li mistr s břířem, zabil-li psa třeba vzteklého, dotekl-li se zvířete poslého, stal se nepoctivým a z cechu vyvržen.

I tovaryši seskupovali se v cechy, v čemž výraz sociálních otazek dělnických.

Tovaryši byli »stavem dělným«, starší tovaryši osobovali si i jurisdikci nad spolučeny ve sporech s mistry. (Pokračování).

Čeněk Kramoliš, Hranice:

Nynější průmysl v Hranicích.

Jsou-li Hranice bohaty krásou své polohy, vnitřní úpravy, rozkošného okolí, vzdělávacími civilními a vojenskými ústavami, nejsou zato obdařeny velkými průmyslovými závody. Na město s 10.000 obyvateli je průmyslu málo.

A přece bývaly Hranice před sty lety průmyslovým městem, sídlem bohatých soukeníků. Na počátku 19. století bylo zde 260 samostatných mistrů a 267 tovaryšů a v roce 1815 dokonce 385 mistrů, kteří zboží své vyváželi i do Uher, do Turecka a jinam. A co zde bylo jirchařů, bednářů, barvířů. I továrna keramická zde r. 1783 byla.

To vše již minulo a povstal nový průmysl, jemuž vévodí následující větší továrny a závody.

Akciová společnost Ant. Kunz, továrna na vodovody a pumpy, založena byla r. 1883 Ant. Kunzem v rozměrech skrovných a časem se tak rozšířila, že byla známa daleko za hranicemi říše Rakouskouherské. Po smrti zakladatelově převzata byla příčiněním starosty Dra. Šromoty r. 1912 akciovou společností.

Vyrábí veškeré vodotěsné stroje, pumpy, čerpadla pro ruční i strojní pohon, trkače, větrné motory a provádí stavbu vodovodů veřejných i soukromých v každém rozsahu od malých domácích až do mnoha milionových. Vyhotovuje též plány a rozpočty pro stavbu vodovodů.

Za války musela továrna zastaviti obvyklou práci a dělati válečný materiál pod vojenským dozorem. Rozšířila značně závod, vystavěla budovu pro slévárnu a jiné potřebné místnosti. Zaměstnává

toho času 150 dělníků a 45 úředníků a sezonních dělníků při stavbách vodovodů na několika místech bývá průměrně na 500.

Výrobky firmy jsou vyznamenány na nesčetných výstavách. Stavby vodovodů, které provedla, byly uznány jako odborně prvotřídní. Kunzova čerpadla lze najíti v tisících obcích a sta vodovodů přivádí pitnou vodu zdaleka do města, do venkovských obcí, do velkostatků a průmyslových závodů a rozvádí ji do jednotlivých příbytků.

Melichar a Čejka, továrna spec. hraček, pracích strojů a mandlů značky »Ideal«. Původní dílna fy Rak a Hobza založena byla asi r. 1905 a vyráběla jen prací stroje. Nynější majitel ji značně rozšířil, zavedl též výrobu velkých hraček. Zhotovuje dřevěné dětské automobily od malých až po veliké pro dvě osoby, houpací koně dřevěné i koží obložené, houpací labutě, kočky, psy, slony, dřevěné vozíky a vyváží zboží své do celé republiky i do Ameriky. A poptávky docházejí z Anglie, Jugoslaviie, Rumunska a odjinud. Je to prvá největší dílna pro výrobu hraček v naší republice.

Vedle velkých uměleckých hraček zhotovuje firma prací stroje. pro něž byla dílna původně založena a zdokonalila je úplně. Elektrickou hnaný prací stroj se ždímadlem dá se snadno připojiti k domácímu elektrickému vedení a vykonává práci lehce, čistě a rychle i s vyždímáním.

Stojaté mandle »Ideal« pro domácí a větší pro kavárenskou a hostinskou potřebu, jsou též z původních před rcky vyráběných zdokonaleny a patentovány.

S. Heller vdova a syn, akc. spol. rodinná pro výrobu sukna. Založena byla r. 1841 Šimonem Helerem a hotovila napřed bílé trvanlivé sukno pro vojsko, pak pro mnichy a později barevné látky pro mužské i ženské obleky i pro stejnokroie vojenské a civilní.

Počátkem tohoto století, když továrnu převzal vnuk zakladatelův Richard Heller, zdokonalil továrnu zakoupením nových strojů pro výrobu moderního sukna. Zhotovuje jemné moderní látky anglické, látky vojenské, flanely. Více jak 65 procent zboží svého vyváží do ciziny: do Německa, Belgie, Holandska, Dánska, Uher, Turecka, Egypta a Ameriky.

Roku 1926 přeměněna byla firma v rodinnou akc. společnost pod výše uvedeným názvem. Dělníků má 250 až 300. Továrna je hlavní příčinou, že soukeničtí mistři, tak jako jinde, vzdali se živnosti. Nemohli s ní konkurovati.

Thonet-Mundus, továrna na kreslicí náčiní. — Zhotovuje kreslicí desky různé velikosti, pravítka, stoly ku kreslení a jiné potřeby. Zboží vyváží do Německa, Belgie, Holandska, Anglie i do Ameriky.

Založena roku 1927. Dělníků má 40, úředníků 5. Před rokem výše udaným dělalo se v budově tovární nářadí z ohýbaného dřeva.

Tiskárny:

Družstvo knihtiskárny převzalo r. 1899 knihtiskárnu Prokopa Zapletala, závod na tehdejší dobu moderně zařízený a rozšířilo ji novými moderními stroji a zakoupením nových písmen.

Závod skládá se nyní z knihtiskárny, linkovacího ústavu, tovární výroby školních sešitů, obchodních knih a z knihařství. Konkuruje

čestně s českými i státními knihtiskárnami. Tiskne knihy většinou nakladatelů v republice i knihy bibliofilské. Mnohé výtisky jdou i za hranice. Zaměstnává v zimě 25, v létě i 35 osob.

Knihtiskárna »Snaha« (Frant. Olšovský) založena byla roku 1912 a rychle se vyvíjela. Má rychlotisk, americké přiklopové stroje, jež jí umožňují v hodině několik tisíc výtisků zhotoviti. Moderních písmen různých druhů má zásobu. Tiskne do celé republiky. Má 6 zaměstnanců a 2 vedoucí úředníky.

Strojnické závody:

Hubert Pavezka, dílna železných konstrukcí, zařizuje ústřední topení, koupelny, vodovody a zhotovuje jednotlivé součástky k tomu potřebné. Je před několika roky založena a má 15 dělníků.

Karel Helsner (Hedvika Schneidrová), mechanicko-strojnický závod. Speciální výroba jemných soustruhů.

Pily:

Osvald Losert, parní pila u nádraží, založena roku 1904. Vyrábí veškeré řezaniny pro stavitele, stoláře i hladké desky na podlahy, šindel a obalové dřevo. Vlečná dráha na nádraží. Dělníků mívá průměrně 40.

Čihalova elektrovodní pila nově zřízená má zásoby desek a dřeva a pracuje celý rok.

Cihelny Wilimkova a Čajkeho mají kruhové pece a zásobují cihlami, taškami a rourami celé široké okolí.

Kamenolom »Skalka« láme dobrý vápenec, který po visuté dráze dopravuje ke kruhové vápence. Zde z kamene pájí vápno, nebo rozesílá kámen vzdáleným vápenkám a k jinému upotřebení.

Z části leží na území Hranic ještě tento průmyslový podnik:

Vápenky »Josef Schindler« leží při katastrální hranici na půdě sice černotínské, ale zásoby jejich uloženy jsou proti vápenkám na pozemcích, jež patří k Hranicím.

Založil je bývalý zemský poslanec Josef Schindler, majitel realit v Černotíně, r. 1862 a pod firmou tou se doposud vedou. Mají novou kruhovou vápenku a kromě ní starou šachtovou a ještě dvě jiné na topení plynem a uhlím, v nichž se již nepálí. Dělníků s lamači kamene bývá v létě a v čase pilné práce kolem sta, v zimě asi 50.

Lomy jsou hned za vápenkou a před nimi přes cestu skladiště. Nádraží železniční »Černotín-Kelč« je téměř u samých vápenek. Vyváží se vápno, vápenný kámen, písek, štěrk říční i štěrk vápenný. Vápno dobré jakosti rozesílá se nejen do celé Moravy ale i do Čech.

M ě s t s k á p l y n á r n a založena byla r. 1904. K výrobě plynu z uhlí slouží dvě pece Bröcker, z nichž jedna má 4, druhá 6 křivulí (retort) s komorou. Křivule plní se kamenným uhlím nejvíce z Mor. Ostravy a z části i odjinud, rozpalují se žárem koksu. Plyny z uhlí vystupující se čistí, a vyčištěný svítiplyn vede se do dvou plynojemů, z nichž starší obsahuje 600, druhý 1250 krychl. metrů.

Roku 1930 vyrobilo se 539.505 krychl. metrů plynu. Z jednoho metrického centu uhlí vyrobí se 37 krychl. metrů plynu a zůstane

asi 60 kg koksu a 3 kg dehtu. — Z plynojemů rozvádí se plyn potrubím pod celým městem do domů a veřejných svítilen. Délka celého potrubí obnáší 15.000 m. Svítilen pouličních je 240.

Sodovkárna českého výrobce pod firmou St. Nitschmann. Je to čes. konces. výroba uhlíčitých nápojů, přírodních ovocných limonád, stolní minerální vody a ovocných šťáv. Založena byla r. 1900. Je to český závod prvního řádu.

Vody ku přípravě sodovek užívá se pouze z městského vodovodu, která se ještě chemicky čistí, filtruje stroji nejmodernější soustavy. Impregnace vody neděje se jako u starých zařízení, nýbrž čtyřikrát se čistí a při tom se vzduch z vody plně odstraňuje, tak že výrobky, (sodovky, syfony a j.) stávají se trvanlivými a nepodléhají nákaze.

Výroba ovocných šťáv děje se nejmodernějším způsobem. Šťávy se uschovávají ve velikých kameninových nádobách, které jsou hermeticky (neprodušně) uzavřeny a nepodléhají vlivu vzduchu.

Šťávy malinové jsou přírodní a k výrobě jich užívá se při výrobě teplou cestou vakuového kotle, který je měděný a uvnitř anglicky cínový. Všechny stroje jsou elektricky poháněny a udržovány ve vzorné čistotě a lesku.

Výrobky rozesílají se vlastními auty nejen do celého okresu, ale též do sousedních a vzdálenějších se vyvážejí. Četné diplomy a medaile, jichž si závod získal při ovocných výstavách v Brně, v Hranicích a jinde, dokazují dobrou pověst tohoto závodu.

Výroba prošívaných pokrývek a čalounictví **K a r l a S e i d l**: Mladý český výrobce bere vlnu přímo z cizozemska, nejvíce z Austrálie, jelikož je jemnějšího druhu. Rovněž je přímý dovoz čínské a indické bavlny.

Dílny jsou zařízeny nejmodernějšími stroji ku čištění, čechrání a valchování vlny i ku odbornému prošívání příkrývek. Výrobky své dodává největším obchodním domům v republice, jelikož jakostí předčí jiné a jsou tedy příkrývky Seidlový hledány v obchodech jako speciální práce.

Kosmetická laboratoř **Mirion**. (Fr. Navrátil). Domácí výroba voňavek všeho druhu, pudru, tyčinek na rty, na obočí, lesku na nehty a jiných kosmetických potřeb. — všechny potřeby pro holiče a vánoční kasety s voňavkami. Předměty rozesílají se do celé republiky.

Florian Zapletal, Praha:

O pečeti a znaku města Přerova.

O městské pečeti přerovské dovidáme se z listu, jímž purkmistr a rada i všechna obec nynější i budoucí města Přerova vyznali 22. dubna r. 1489, jaké jsou povinnosti nově osedlých obyvatelův na

kopci Přerově, a jaké jich svobody, a dodali: »Tomu všemu na svědomí a na potvrzení my často jmenovaní purgmistr, rada i všecka obec města Přerova u a š i p e č e t m ě s t e č k o u dobrovolně k tomuto listu jsme přivěsili« (Archiv český XVI. 330—331).

Na otázku, jakou podobu měla tato pečeť, odpovídá list, který dal 21. září r. 1512 král Vladislav na přímluvu Viléma z Pernšteina přerovským soukeníkům a v němž jim dovolil, »aby nadepsaní soukeníci Přerovští nyní i budoucí pečeť svou se zvláštním znamením měli, a sukna svá, kteráž by v témž městě dělali, aby je pečeti a pečeti mohli erbem takovým, kteréhož to město od starodávna užívá, totiž dvě věže a uprostřed věží hlava zubříčí« (A. Č. XVII. 174).

Tedy Přerovští užívali na pečeti i ve znaku zubří hlavy uprostřed dvou věží. A činili tak »od starodávna«, jak praví listina z r. 1512, což však nelze bráti doslovně, protože časový pojem »od starodávna« bývá v listinných dokladech hodně pružný.

Na př. Jan z Doloplaz a ze Štolbachu u Horní Moštěnice na Přerovsku pohnal (zažaloval) r. 1464 u zemského soudu moravského svého souseďa Hynka z Pačova a z Beňova z desíti hřivňů grošův dobrých, že mu Hynkovi beňovští sedláci vyrábali mezu, kteráž jest o d s t a r a d á v n a byla od dvaceti i od třiceti let (V. Brandl, Knihy půhonné a nálezové IV. 439).

V tomto případě znamená »od starodávna« dobu dvaceti až třiceti roků. Nejinak tomu bylo s erbem, kterého užívali »od starodávna« Přerovští.

Zubří hlavu měli ve znaku Pernšteínové, kteří drželi Přerov od 22. dubna r. 1475 (A. Č. XVI. 190—191).

A »houžev točená jest v zubrově hlavě«, praví listinný doklad z 20. srpna r. 1487 (A. Č. XVI. 314).

Zubří hlavu s houžví, skrze chrípě protaženou, dostala do znaku po svých pánech z Pernšteina celá řada měst, městeček a vesnic na Moravě (Fr. A. Slavík v Časopisu Morav. musea zem. V. 5 a 144), mezi nimi také město Přerov.

Popsaná zubří hlava je vytesána na svorníku žebrové klenby

v bývalé kapli (zboru) přerovského zámku, přilehlé k jeho kulaté věži.

Zubří hlava zdobí vchod bývalé přerovské radnice, nyní domu č. 10 na Horním náměstí.

Zubří hlavu vidíme na Horním náměstí v domě č. 31 na nástěnné konsoli v přízemní zaklenuté prostorné síni, v tak zvaném mazhauzu, jehož svorník nese letopočet 1570.

Zubří hlava, z kamene tesaná, byla nalezena při nedávné opravě přerovského zámku ve zdi na průčelní straně mezi I. a II. patrem.

Zvlášť krásně je provedena zubří hlava na renesanční kamenné desce, umístěné nad hlavním vchodem do nynější přerovské radnice. Obdélná plocha této desky je rozdělena třemi sloupky na tři pole, z nichž prvé obsahuje v bohatě zdobené kartuši zubří hlavu jako znak Vratislava z Pernšteina, v druhém poli je v obdobné kartuši znak Vratislavovy manželky Marie Manriquez de Lara, a ve třetím, jen polovičním poli je vytesán znak města Přerova (dvě věže a mezi nimi zubří hlava) a letopočet 1570.

Znak španělského rodu Manriquez de Lara je vyobrazen také v Paprockého »Zradle slavného markrabství Moravského«, vydaném r. 1593 v Olomouci (list 32), ale odchylně od přerovské desky z r. 1570.

Na přerovské desce je erbovní pole rozčtvrceno. V prvním poli rozbíhají se šikmo v podobě ondřejovského kříže z prostředního kroužku na čtyři strany řetězy, ukončené opět kroužky, čímž vznikají čtyři trojúhelníková políčka. Z nich levé a pravé je posázeno topolovými listy, horní a dolní je vždy členěno dvěma šikmými pruhy.

Ve druhém poli je vztyčený lev, hledící do prava (heraldicky), ve třetím čtyři vodorovné pruhy a ve čtvrtém šachovnice o devíti políčkách, v nichž se střídá vztyčený lev a kastel (věž).

Podobný znak je vytesán na bráně zámku v Prostějově, který vystavěl Vratislav z Pernšteina po roce 1568, tedy ve stejné době, v níž vznikla r. 1570 přerovská deska (Jar. Mathon, Prostějov a okolí ve světle svých památek str. 78).

V Paprockého »Zrcadle« z r. 1593 je erbovní pole rozděleno kolmou čarou na dvě. V pravé (heraldicky) polovině je zkřížený řetěz, ozdobený nahoře i dole vždy dvěma šikmými pruhy a posetý po levé i po pravé straně topolovými listy (jako na přerovské desce). Levá polovina erbovního pole je však čtvrcena. V prvním a čtvrtém poli jsou vždy dva okovy na vodu (kotly?), ve druhém a třetím po šachovnici o devíti polích, v nichž se střídá vztyčený lev a kastel (věž).

Ještě jinou obměnu Manriquezovského znaku podává Siebmacherův »Wappenbuch« (díl »Der mährische Adel«, str. 76, tab. 59). Erbovní pole je kolmo rozpoltno. Levá (heraldicky) polovina je uspořádána podobně jako v »Zrcadle« Paprockého, pravá je však rozdělena vodorovně na tři pole. V horním a dolním z nich jsou

vždy dva šikmé pruhy, posázené topolovými listy, v prostředním poli je pouze zkřížený řetěz.

Dne 21. března r. 1698 vydali primátor, purkmistr a rada města Přerova nad řekou Bečvou »svědectví« zachovalosti čtyřem bratřím z Přerova, Antonínu, Václavovi, Janovi a Gabrielu Polidorovi a tomu na svědomí a na větší jistotu všeho pečet městskou k tomuto listu přivěsiti dali. List je psán česky na pergameni a přivěšena k němu visutá pečeť s městským znakem, na němž jsou zobrazeny dvě věže a mezi nimi zubří hlava s točenou houžví v nozdrech, a dokola vepsán nápis »Sigillum civitatis preroviensis 1579«, což odpovídá době Vratislava z Pernšteina (V. Rošický, Cechy Přerova a okolí 231—232).

Na podstavci sochy sv. Josefa, která byla r. 1717 postavena v podobě morového sloupu a stojí dnes v pozměněné formě před farním kostelem, je vytesán přerovský městský znak celý (dvě věže a mezi nimi zubří hlava).

Zato na pískovcovém hranečníku, který stál kdysi na hranici přerovského a předmostského katastru a nyní je uložen v přerovském museu, je pouze zubří hlava s letopočtem 1735 a s písmeny M P, což značí Město Přerov.

Přerov užíval tedy dvou znaků, velikého, v němž byly zobrazeny dvě věže a mezi nimi zubří hlava, a malého znaku, představového pouze zubří hlavou.

Z aktů o hrdelném právu městečka Dřevohostic z r. 1729.

Hrdelné právo byl v minulých stoletích název právních zásad o těžkých zločinech, na které ukládány byly přísné tělesné tresty a zejména trest smrti. Hrdelným právem nazývaly se často též hrdelní soudy, které dle hrdelného práva soudily. Zákoníky, kterými upravováno bylo trestní (hrdelní) právo, nazývaly se v minulých stoletích hrdelní rády.

Takové hrdelné soudy byly tedy vlastně trestní soudy, při nichž šlo velmi často o ztrátu hrdla, odkud název hrdelné právo či soud.

Laskavostí p. Vladimíra Vašíčka, učitele v. v. v Dřevohosticích dostalo se nám opisu jednoho aktu z hrdelního práva městečka Dřevohostic, jenž zkráceně uvádíme:

Kriminální Inquisitions-akta.

In Causa Sacrilegii dne 10tého Maii Anno 1729 v chrámě Páně soběchlebském na panství Hranickém J. E. knížecí Mil. z Ditrychštejna v markrabství moravském, skrze Pavla Veselého, obdaukovaného vojáka, v dědině Olšovci se zdržujícího, ukradeného ciborium, který při právě města Dřevohostic ex officio dne 13. Maii 1729 chycen a právně zjištěn jest a následující acta vedena jsou, jak následuje:

Corpus delicti.

V přítomnosti níže podepsaných osob přísedících a k tomu deputovaných nalezeno a vyzdviženo jest ciborium stříbrné a pozlacené v devíti kusech rozdělené, při tomž roucho neb pláštíček od téhož ciborium z cajku červeného s bílými krajky s purifikatorium, item dva falešné klíče. Více dle specifikace od práva města Hranic k nám přislané a u Pavla Veselého v domě nalezené a ve fáře hranické na Štědrý den minulého roku 1728 v noci při držení *) od něho Pavla a Veselého pokradené, totižto: Nro 1. = Jeden ženský kožich s modrými galaunkami fasovaný, item Nro 2 do = modrá melirovaná sukně se zelenými galaunkama též fasovaná. Nro 3 — tio — Obrus na sedlský způsob o něco delší než širší. Nro 4 — to = Jedna vrchní a prostřední ženská košile. Nro 5 to = Sedlská neb hanácká šatka na hlavu. Nro 6 — to = Item 4 kusy mettalové malé žluté Cave — lžičky, které věci na právě hranickým leží. —

Že tomu všemu a jinak není, mi to závazky našemi a podpisy jmen našich a vlastních ruk svých attestirujeme.

Actum v městyse Dřevohosticích, dne 13tého Máje Anno 1729.

Podpisy nečitelný.

Následují pak tři výsledky (examiný) a to první dne 13. máje 1729, druhý 18. máje a třetí ze dne 1. junii téhož roku. Při všech »examinech« své výpovědi Pavel Veselý, jmenovaný co zloděj kostelní, mnil.

V posledním t. j. třetím výsledku bylo při právu dřevohostickém zjištěno, že krádež v chrámě Páně bělotinském provedl a věci v »Corpus delicti« poznamenané rovněž ukradl a to na štědrý den, když byla jitřní. K těmto krádežím se vyslychaný konečně přiznal.

Výsledek ukončen takto:

Examinatum v domě radním městečka Dřevohostic 1. junii 1729.

Že všemu tak a nejináče jest, co v těchto examinách slovo od slova zaznamenáno jest a toho mi vlastních ruk jmen našich podpisem a svědomím naším, též i přítlačením pečeti městecké naší dosvědčujeme.

Actum v domě radním městečka Dřevohostic dne a léta výše psaného.

Ortel,

který jménem jeho milosti římského císaře, v Germanii, Španělich, Uhrách a Čechách krále, pána nejmilostivějšího, Pavlovi Veselému in puncto předně spáchaného sprostého potomně na to dočiněného kostelního zlodějství z toho ex officio předsevzatého kriminálního procesu dle slavné paměti Jeho císařské a královské Milosti Josefského útrpného práva jest vyřknutý:

Poněvač Pavel Veselý pod datem 18. maii toho 1729 roku ve

*) sloužení mše svaté

svém examinu dobrovolně jest přiznal, že bez ciborium *) spolu s příkrývajícím dekle, rouchem neb pláštěčkem a s purificatorem z chrámu Páně bělotínského jest ukradl, potomně ¹⁾ dobrovolně jest také přiznal, že on takové minulého roku 1728 na štědrý den v noci při konané jitřní Božího Narození ve faře města Hranic jest pobral a odcizil.

Pročež mocí Jeho císař. a král. milosti najmilostivěji vydaného práva hrdelního ortel a sentenci jemu právě naznaná, aby on Pavel Veselý mistru popravnímu odevzdán a na popravním místě tu kde patří, na pro něho schválně vystavené šibenici provazem od života k smrti odpraven a potom spolu i se šibenicí ohněm spálen byl a to jemu Pavlovi Veselému k zasloužilé pokutě, jiným pak k ohavnosti k příkladu a výstraze podle práva.

Jenž jest dán v hraběcím Oppersdorfském městečku Dřevohosticích dne? augusti 1729.

Relace

právní na Pavla Veselého, delikventa při právě městys Dřevohosticích panství J. M. hrab. Excell. Jiřího Fridricha z Oppersdorfu v markrabství moravském, v kraji olomuckém ležícího, zjištěného.

Týž Pavel Veselý jest člověk v prostředním věku, zdravý a silný, obchod jeho jest byl hausírování po osadách jako obdaňovaný voják, má ženu a tři dítky v dědině Olšovci na panství J. M. knížecí Mil. z Ditrichštejna (tit) hranickém některý čas se zdržující, majetnost jeho dokonce v ničemž se vynachází a praví se, býti ve vojně zrozené dítě vojenské a že by vyrůsti měl v Čechách v dědině Vyšetících, na panství J. hrab. Mil. z Vrbna 6 mil za Prahou ležícího, který při prodeji ukradeného ciborium stříbrného a pozlaceného jat a chycen a ex officio při tomž právě dřevohostic-kém zjištěn jest, s nimž právně inkvirováno až k sentenci, jak toho správu acta criminální teď skrze schválného, k vrchnímu právu slavné královské appelace na hrad pražský přislané, dokonalejší zprávu ukáží, při čemž slavná královská appelace se poníženě žádá, aby tak milostivá býti a cokoliv by v týchž actách chybného nad rozum náš sprostný vynalezeno bylo, tak napraviti, a mne zdali by s tou vynalezenou »sentecí« a or telem k »executi« skutečně pokračovati mělo, neprodlouženou instructi vydati oblíbíti ráčili, na což posel ten jistým jménem Jan Táborský, spoluobyvatel náš, v Praze očekávati má a bude, při čemž také poníženě na paměť slav. král. appellaci jsme uvésti opominouti nemohli, poněvadž již také předešlého 1728. roku před vánoci acta criminální k témuž vyššímu právu stran mojícího druhého delikventa Mikuláše Koníčka, v příčině od něho poskvrněné pastorkyně Alžběty Otáhalky odeslané jsou a až posavad k nám nic nepřišlo, jak bychom dále touž:

*) z kterého převelebnou Svátost oltární na jistý šátek měl vysyřati

¹⁾ odeslanou specificací více v jeho příbytku domácím nalezených věcí.

inquisici pokračovati a ku konci vinšovanému pro ukřácení tak mnohých již majících útrat přivésti mohli, pokudž by taková acta spolu skrze tohoto schválného vyhotovena býti mohla »poníženou žádost před vaši hrab. Excl. a milosti poníženě skládáme, neméně poněvadž takový deliqvent Pavel Veselý, kostelní zloděj toliko ex officio zjištěn jest a žádných prostředků na útraty právní před rukama nejsou, aby podle nejmilost. přislíbení J. Mil. císař. articule 22. § .3, že by ex publico takové od nás vyložené útraty právní nejmil. nám bonificirované býti mohly poníženou žádost skládáme. Že všemu tomu tak a jináče není tuto my podpisem vlastních ruk jmen našich a pečeti naší právní attestirujeme. Actum v domě radním městys Dřevohostic dne augusti A. 1729.

NB. Dne 27. augusti A. 1729 vyslán Jan Táborský, konšelský do sl. appelace na hrad pražský s těmiž acty.

Opatrným purkmistru a konšelům měst. Dřevohostic v markrabství moravském, přátelům milým.

Lit. B.

Praesentatum dne 31. octobr. 1729.

Opatrní přátelé milí! Dali jsme sobě zprávu vaši de pres. 7. dne běžícího a léta, Pavla Veselého při právě vašem pro svato a jinou krádež vězením zjištěného se týkající spolu s odeslaným skutkem zločinnosti, též od vás na to vynalezeným or telem s dodatkem přednésti, načež ale zde přicházející senteci jsme vynesli.

Pročež vy takovou u přítomnosti nadepsaného zločince tu kde náleží vyhlásiti a nad ním (s předcházejícím škrcením, aby tudíž poněkud omráčen neb omámen byl) v skutek uvésti dáti věděti budete. Dán na hradě pražském 17. dne měsíce října léta 1729. Václav hrabě z Kokořova v. r. Jan Hynek z Bilenberku v. r.

Consignace útrat delikventem Pavlem Veselým vzniklých od 13. máje, až do 18. novembr A 1729.

Dáno poslovi, který po třikrát do Hranic chodil k panu hejtmánovi 36 den.

Za vydání tuto se klade, co tak delikventovi Pavlovi Veselému od Daňka žida, za od něho koupené ciborium dáno 2 rýnské, které při přijímání jeho na zem pustiti měl a takové peníze k ztracení židovi přišly, židovi od práva našeho navráceny jsou: totiž

2 r.

Dáno dvěma purgmistrům a písaři radnímu jak jezdili do Olomouce k panu krajskému denni »kostgeld« po 24 počítajíce za 2 dni, činí

2 r. 24 den.

Item formanovi a od kočára dáno	1 r. 30 den.
Item podruhé dvěma purgmistrům a písaři radnímu zase za 2 dni konající do Olomouce práci denně po 24 vynáší podobně	2 r. 24 den.
Item formanovi a od kočárka opět	1 r. 30 den.
Za koupenu košili a spodky téměř delikventovi dáno	43 den.
Dáno 2ma svědkům skládajícím jurament při právě zdejších jsoucí z Běloutína, totiž na na truňk piva	6 den.
Dáno Francovi Jedličkovi od pout spravení a udělení nové hašpy a oblouku	14 den.
Item: dáno kováři od zakutí a zase odkutí téhož delikventa	14 den.
Dáno Melicharovi od spravení zámku	4 den.
Dáno poslovi Janu Táborskému, který šel do Glogova a z Glogova do Prahy za 11 dní co jest čekati musel, společně	5 r.
Od vyplacení psaní od slav. král. appellece dáno	1 r. 15 den.
Item podruhé, když poslán byl do Prahy za jeho cestu a co tam vystál	5 r. 18 den.
Dáno panu agentovi diškrecí	4 r. 10 den.
<hr/>	
Latus	18 r. 34 den.

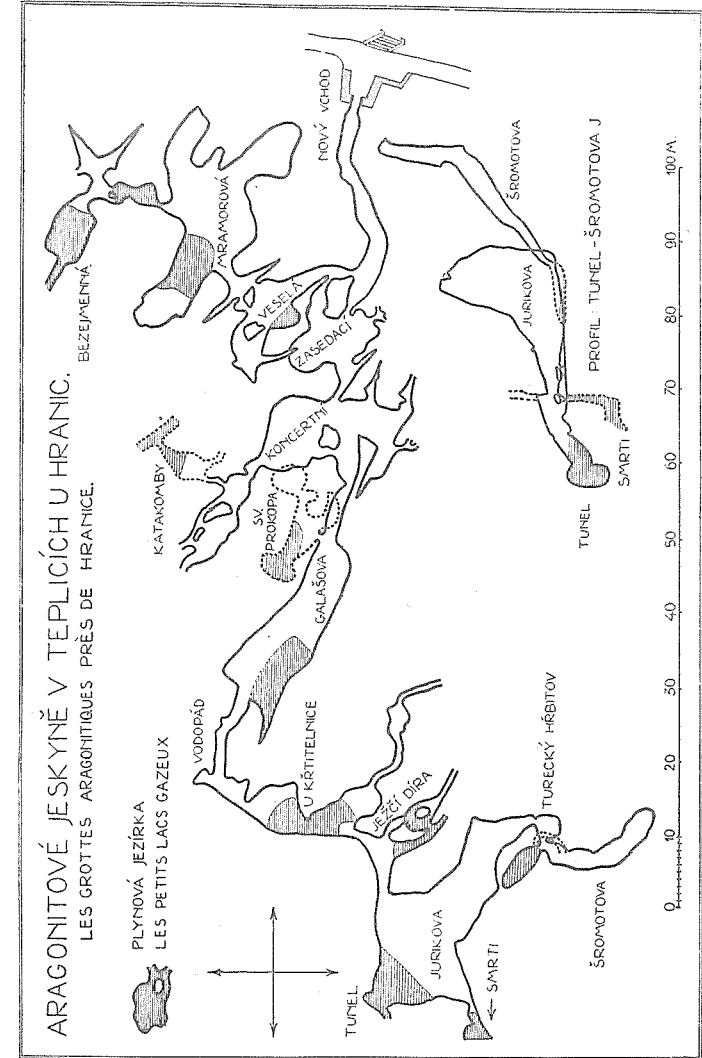
Criminální acta Justj Sacri Legii Pavla Veselého.

J. Chromý, Hranice :

Zbrašovské aragonitové jeskyně.

Pokud dosavadní badání nám dovoluje učiniti si úsudek, lze se domnívati, že v dávných horotvorných dobách vytvořil se v území teplického krasu velký zlom, který od lázní Teplíc, kde v severním směru protíná povrch zemský, táhne v oblouku na severozápad přes město Hranice a pak vede dále ve směru toku řeky Bečvy.

Vedle tohoto velkého zlomu, vytvořilo se mnoho menších průvodních zlomů podélných i příčných, z nichž táhne se jeden téměř rovnoběžně s výše zmíněným hlavním zlomem. Jiné četné zlomy (pokud je při podzemním badání bylo lze zjistiti) táhnou se od jihovýchodu na severozápad téměř souhlasně s podélnou osou všech zbrašovských jeskyní, čímž mohutný masiv sestávající z vrstev devonských vápenců, jest celý rozdrobený a od erosivního a korrosivního působení vod provrtaný a vyhlodaný tak, že má podobu obrovské mořské houby.

Podél hlavních zlomů, které zasahují jistě do veliké hloubky, bylo usnadněno unikání plynů kysličníku uhličitého, který v hloubce nasycuje spodní vodu a tato pak vyvěrá na četných místech jako teplá kyselka, bohatá kysličníkem uhličitým. V minulé geologické době, kdy koryto řeky leželo nejméně o 25 m výše nežli dnes, vyvěraly teplé prameny asi v této výši a zaplavovaly postranní trhliny a podzemní prostory do výše toku řeky.

Tato záplava minerální vody se svým hojným obsahem kyseliny uhličitě měla mocný korrosivní vliv na rozervané vrstvy devonských vápenců, které tvořily její nádrže a tak stávaly se pozvolna podzemní prostory většími a vyššími až se jejich stropy nalézaly nad hladinou toku řeky Bečvy.

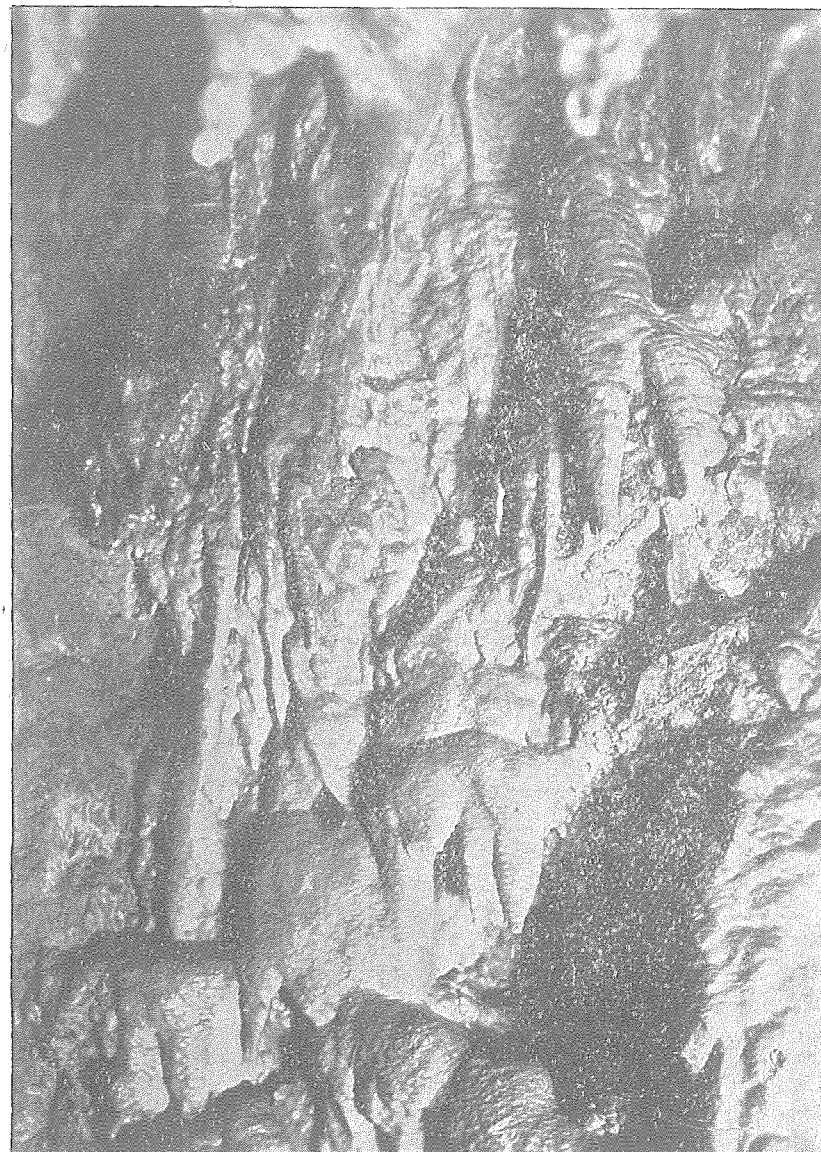
Na stěnách a stropech nacházejících se nad šumící hladinou nejméně 30° teplé záplavy, usazovaly se mohutné krystalické vrstvy nyní zvané Koblihy, na kterých teprve v pozdějších dobách, když se prohlubováním koryta řeky snižovala i hladina minerální vody v podzemních prostorách, usazovaly se bílé, sněhu neb cukru podobné povlaky.

Stálým prohlubováním koryta řeky, ztrácela se také minerální voda z jeskyní a železité usazeniny okru a vodorovně seříznuté spodní okraje koblihovitých útvarů dodnes vyznačují, kde nalézala se dna a kde stávala kdysi hladina vody.

Při dnešní poloze říčního dna (242.80 m nadmořské výšky) jest pravdě nepodobno, že by kyselka zaplavovala ještě spodní prostory zbrašovských jeskyní a tím méně, že by se tam nacházela její zřídla, neboť veškeré spodní prostory (bývalé původní jeskyně) jsou úplně ucpany zřícenými stropy, které se při dopadu rozpadly na menší kusy a tříšť, pak náplavou nanesenou tam četnými kominými povrchovou vodou, takže tyto nánosy sahají dnes nad nynější úroveň dna řeky Bečvy. Pouze kysličník uhličitý, který šíří se po všech spodních částech trhlín a jeskyní, proniká tam z hlubin otvory, kterými dříve odcházely povrchové vody, vniklé kominými a závrtky do jeskyní, do spodních prostor hlavního zlomu. Povrchová hladina kysličníku uhličitého pohybuje se mezi 253—255 m nadmořské výšky, t. j. 10 až 12 m nade dnem řeky.

Důkazem nepřítomnosti minerální vody ve spodních prostorech zbrašovských jeskyní jest, že aragonit, který se dříve tvořil všude tam, kde se usazovaly páry z kyselky, netvořil a netvoří se dnes ani tam, kde jsou prostory naplněny pouze kysličníkem uhličitým bez výparů z minerální vody i když teplota tohoto plynu rovná se teplotě minerálních pramenů. Po nějakých parách z kyselky neb tvoření se aragonitu není dnes ani v nejnižše položených prostorách nejmenší stopy.

Dalším důkazem nepřítomnosti kyselky ve zbrašovských jeskyních jest voda zaplavující dno Jeskyně smrti, kterou prochází jeden z největších postranních zlomů a který protíná též příčný zlom a tvoří tak spojení s několika jinými zlomy. Ač dno Jeskyně

Vodopád.

smrti blíží se úrovni dna řeky, není voda zaplavující tuto podzemní prostorou kyselkou. Neunikají z ní bubliny. Je to spodní voda, která obsahuje jen malé procento kyseliny uhličité. Té však nabyla až absorbcí při přímém styku s kysličníkem uhličitým, neboť na ní leží až 12 m vysoká vrstva kysličníku uhličitého, který voda ve značné míře pohlcuje.

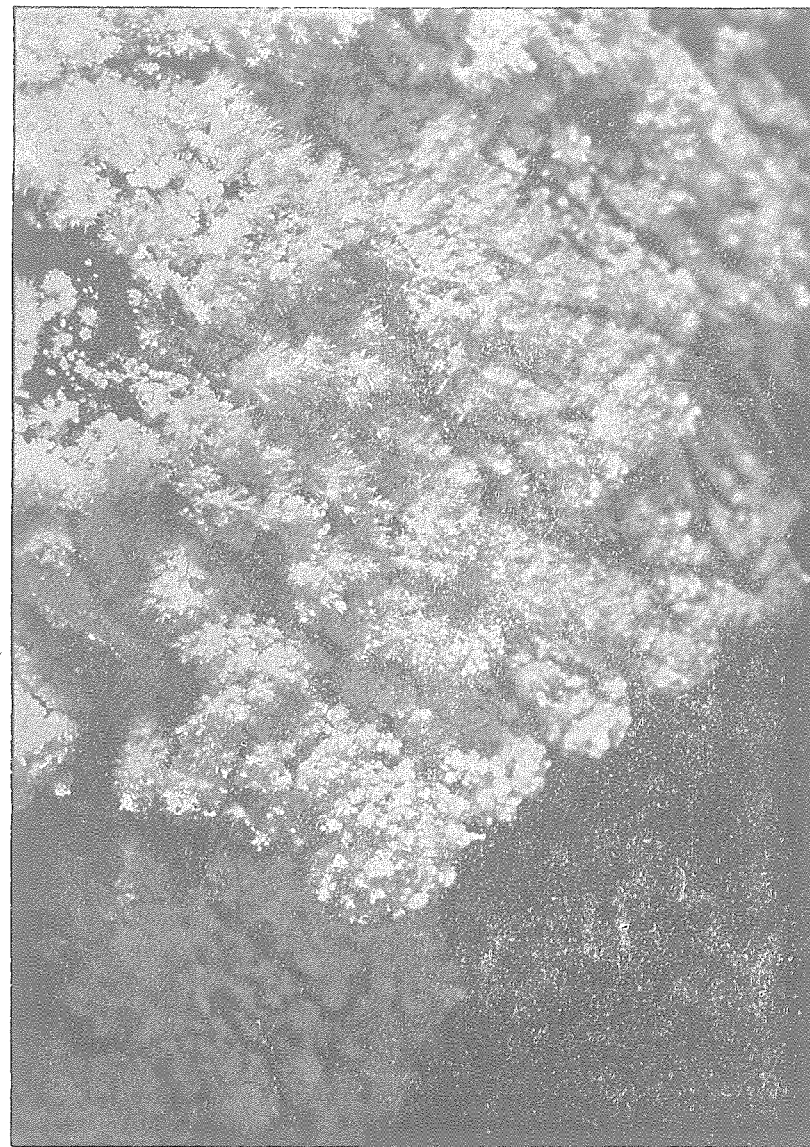
Při pohledu na plán znázorňující zlomy v hroudě (masivu) teplického krasu, který ukazuje pouze význačnější zlomy, kdežto nespočetné menší zlomy a trhliny v něm vyznačeny nejsou, seznáme, jaký zhoubný účinek mají na tyto porušené vápencové vrstvy povrchové dešťové vody, kterým velmi usnadňují rychlé vsakování do spodních prostor dolíkovitý a hlinou nekrytý povrch. Zvláště všimneme-li si, jak na tyto měkké vrstvy svrchního devonu značně rychle působí hojně kysličníkem uhličitým nasycená voda. Stopy její korrosivní činnosti jsou až příliš zřejmě znatelné na všech místech, kde ve zbrašovských jeskyních povrchová voda prosakuje, neboť povrch skalních stěn a stropů v místech těch jest až na několik centimetrů úplně vyluhován na měkké bláto. Dále, jak na četných místech lze pozorovati, tato prosakující povrchová voda rozkládá nejen povrch skalních stěn a stropů, ale rozlišujíc měkčí vápencové vrstvy na blativou kaši, proráží ve směru nakloněných vrstev středem i nejobjemnějšími a nejmocnějšími vápencovými útvary.

Za těchto okolností jest snadno si představití následky, které musí nastati stálým rozkladem povrchu balvanů a kusů skalisk, které tvoří stropy podzemních prostor, neboť vyluhováním jejich povrchu zmenšuje se stále jejich objem, až značným uvolněním výšinou se jednotlivá skaliska a balvany ze své původní polohy původní klenby se zřítí a katastrofální následky objeví se nejen v podzemí, ale i na povrchu nad jeskyněmi.

Nejvíce ohroženým místem jest »Starý vchod«, sestávající téměř z kolmého, trhlínami rozervaného otvoru, kterým pronikli objevitelé jeskyně r. 1913 do podzemí. Tento starý vchod nachází se právě na křižovatce dvou zlomů.

V hloubce asi 25 m od povrchu jest Starý vchod zatarasen nakupenými balvany, které se při propadání náhodou v tom místě zaklínily. Na tomto přírodním klenutí, nachází se ohromná spousta balvanů, kamení a blativé kamenné tříšti, která by při dalším zřícení úplně zasypala část Jurikova domu počínaje aragonitovou Oponou i s Tunelem. Není vyloučeno, že by při otřesu povstalým pádem takové spousty materiálu zřítily se také rozpukané stropy přilehlých jeskyní a vytvořila by se na povrchu Baránky propast.

Za těchto okolností jest velmi naléhavé, aby majitelé pozemků na povrchu nad jeskyněmi za součinnosti Spolku pro udržování zbrašovských jeskyní, co možná nejdříve provedli veškerá možná opatření, aby vnikání dešťové vody do povrchu nad jeskyněmi bylo jak možno nejvíce zamezeno, ježto odlámání svrchních vá-

Aragonitové krystalky na oponě.

pených vrstev, provedené v posledních letech na povrchu nad jeskyněmi zvětšilo prosakování povrchové vody do podzemí v míře mnohonásobně tak, že za několik hodin po každém dešti proniká již povrchová voda velkými jako déšť hustými krůpějemi a zurchivými pramenky do jeskyní a níže krápníkové výzdoby a rozhlodává stropy a stěny jeskyní.

Florian Zapletal, Praha:

Ze starých Všechovic.

R. 1598 držel Všechovice u Bystřice pod Hostýnem Jan Želecký z Počenic a na Všechovicích. Nedaleké tři vesnice Mrlínek neboli Merlinek, Sovadina a Žákovice náležely tenkrát k panství dřevohostického, jehož majitelem byl Karel starší ze Žerotína.

Březen toho roku byl mokrý. To však nevadilo Želeckému z Počenic, aby spolu s panem Mezřickým (Bernardem z Žerotína), Karlovým strýcem, si nevyjeli v polovici tohoto měsíce »po myslivosti v nemalém počtu čeládky a koní« na pole Karlových poddaných z dědin Merlinka, Sovadiny a Žakovic. Učinili jim při tom velikou škodu »na obilích«.

I obrátili se poddaní ze jmenovaných tří dědin na Karla ze Žerotína, vyličili mu křivdu, která se jim stala od pána Všechovic a prosili ho, poněvadž se jim to nejednou od Jana Želeckého již stalo, aby je v tom jakožto chudé lidi a nuzné ochránil.

Karel ze Žerotína se skutečně ujal svých poškozovaných poddaných a napsal Janovi do Všechovic dne 23. března r. 1598 z Rosic list, v němž praví mezi jiným: »Kdež já nedajíce Vám k tomu nikdá příčiny, aby jste poddaným mým, kteří dosti těžce své živnosti dobývají, bez přičinění jim větší škody tak ubližovati měli, jistě s nemalým podivením a s malou vděčností jsem tomu vyrozuměl; nebo šetríc sám svých poddaných nelibě to nesu, když se jim od koho jiného, kterýž k nim žádného práva nemá, nějaká křivda děje. Ač bych pak, vědouce Vy dobře, jaké v té příčině s nešením stavů markrabství Moravského tohoto jest, mohl bych sobě to k nápravě přivést, avšak snažujíc se na to, abych jednoho každého vedle možnosti ušetřoval a chtěje se tímž způsobem k Vám zachovati, a na ten čas to, což bych učiniti mohl, mimo sebe pouštím. Avšak Vás za to prosím, aby jste mi tu naprotimyslnost ani sami ani s jinými více nečinili, nebo pokudž by se to od Vás více dalo, musel bych vedle poddaných svých se zastaviti a něco před se vzítí, což by Vám snad všelijak příjemné býti nemohlo; ale věřím, že mi k tomu příčiny nedáte«.

Karel ze Žerotína měl pravdu, když ve svém listě Janovi Želeckému z Počenic a na Všechovicích poukázal na »snešení stavů markrabství Moravského«, neboť tehdejší zřízení zemské praví vý-

slovně: »Aby žádný z obyvatelův jakéhokoli stavu na cizích gruntech bez obzvláštního dovolení toho, číž grunty jsou, s žádnou vymyšlenou myslivostí nejezdil, nechodil a ji neprovozoval . . . a kdožby se tak nezachoval a toho dopustil, v tom, že na cizích gruntech s myslivostí jezdil neb chodil, usvědčen byl, aby ten každý z 50 kop groší ku právu zemskému pohnán byl«.

Zdá se, že Karel starší ze Žerotína přece jen ochránil své poddané z Merlinka, Sovadiny a Žakovic před zvůli Jana Želeckého z Počenic a na Všechovicích, neboť žaloby na Želeckého se strany Žerotínových poddaných se již neopakovaly.

Vzpomenutý »pan Mezřický«, strýc Karla staršího ze Žerotína, psal se: Bernard z Žerotína a na Mezeříči nad řekou Bečvou, pán a dědic panství rožnovského a mezeříčského.

Antonín Svěrák, Kelč:

Jak se naši bránili.

Když zlostní židé měli palírnu zdejší Jeho knížecí Eminenci v pronájmu, již některý rok vždycky o to úsilovali, aby měšťani jim kořalku šenkovali. Avšak ti jim v tom žádným způsobem svoliti nechtěli, aby jejich svobodné šenky jak vinný tak pivný nějaké zkrácení neb újmy neutrpěly, a proto v tom mezi sebou zákaz učinili. Však ale jeden z nich, Jan Masařík neb Provazník, toho zákazu zdržeti nechtěl, nýbrž od těch zlostných židů kořalku k šenkování přece jest bral a šenkoval. Na to po nějakém čase byl jest před obec městskou předvolán a o to domluvy hrubé dostal, že proti obecnímu snešení to se opovážil učiniti, takže jest toho šenkování nechatí musel, jakož i nechal.

Však ale přece on domluvení jinší se židy učiniti musel, neboť oni židé toho při milostivé vrchnosti jsou pohledávali a tak my k tomu jsme přivolit museli, když oni židé sobě koho z měšťanů budou moci najíti, že nebráníme, aby takovému — však bez nejmenší újmy našich šenkův — kořalku na šenk vystavěli. — My jsme totiž mysleli, že se toho žádný neuváže, poněvadž jsme se na tom tak tiše byli snesli. Však ten Provazník jenom čekaje na to, jak jsme to dobře znali a tušili, furt zase od toho proklatého žida kořalku na šenk vzal a snešení měšťanů za nic sobě položil a více se židy nežli s křesťany kuploval.

Když se zase jednou měšťani sešli, jemu tomu Provazníkovi někteří nějaké slovo — však ne všeci, jenom někteří asi tři — řekli, že on tomu městu ani jeho předkové nic nezvelebili a on takové divy se opovážuje činiti — neboť tu se nejvíce měšťani báli, aby od židů tak jako fojti na výstav někdy kořalky bráti nemuseli — tu on ten jistý Provazník k panu hejtmanu se žalobou

jest šel a křivě všechny měšťany obžaloval a jej obelhal, a kořalku že šenkovat nebude, vypovídal a vypověděl. — Ouřední ani jiní měšťani o tom nic nevěděli, že on proto nějaké slovo te kořalky teprve šenkovat nechce, aniž bylo jim známo, že jest a tak křivou a lživou žalobu na zámku složil. A po některém dni se nadslýchá, že židovi na prostřed rynku právě konec jatek domek stavěti budou. Nedůvěřovali jsme tomu, ale tu již kamení vozí ukrutnou hromadu. Pana hejtmana ten čas Andreáše Popa v tom žádáme, toho činiti nedopustil a té památky aby na sebe neuváděl. Však nic platno býti nemohlo, jen že se stavět bude; a tu nám teprve přednesli, že proč jsme zbacovali Provazníkovi šenkovat. Však my jsme toho žádostivi byli, aby nám dokázal, od koho to zbacení měl, poněvadž jsme o tom nic nevěděli.

Však nic platno nebylo. Tak již grunty počínají kopat, zedník taky zakládat.

Tu my tři osoby: Augustin Kratochvíla, starší purmistr, Václav Peroutka, mladší purmistr, městský písař Václav Laučel do Holomouca jsme se vypravili k milostivé vrchnosti, o to jsme žádali s ponížeností, aby nám takového domku tak v prostřed rynku neráčili dáti stavěti, což jsme pozískali zkrze zásluhy sv. Jana Nepomuckého.

Hned oustní nařízení jsme dosáhli, ať tomu stavení se pokoj dá, pokudž Jeho Milost pan regent Šerc k nám nepřijede; a tak se stalo. Jak jsme přijeli, furt tomu stavení pokoj se dáti muselo. A tak když J. M. pan regent k nám přijel a věci vyslechl, že žádná příčina v tom nebyla, aby ten Provazník jaký stavunk od ouřadu neb měšťanů měl, tak poznajíce to pan regent, to stavení poručil skasírovat, a kořalku aby šenkoval ten, koho sobě žid najde však bez nejmenší újmy měšťanům. A tak toho Provazníka zase sobě vynalezl, který na to schopný byl a očekával toho.

Načež my napřed psaní starší purmistr Augustin Kratochvíla a písař městský Václav Laučel o tom často jsme rozmlouvání mívali, co bychom ke cti a chvále boží na poděkování a památku božskou, že nás v tom ráčil chrániti, učiniti měli.

Padlo nám na mysl, že když jsme do Holomouca jezdili, sv. Jana Nepomuckého jsme vzývali, aby nás ráčil chrániti od té potupy a ráčil nám býti nápomocen, abychom to šťastně zejskali, aby to stavení toho domku pro zlostný židy milostivá vrchnost dopouštěti neráčila.

Tak majíce to my dva mezi sebou, aby obraz sv. Jana Nepomuckého vystaven byl, všechny měšťany k tomu jsme povolali a jim přednesli, že naše mínění jest obraz sv. J. N. na rynku na poděkování, že nás od toho stavení pro ty proklaté a potupné židy chrániti ráčil, vystaviti, což všichni k tomu svolili mluvice, aby ten obraz vystaven byl, což i také se stalo nákladem měšťanů a některých dobrodinců v roce 1709.

Descriptum z conceptu a vlastní ruky nebožtíka v Pánu již usnulého Augustina Kratochvíla v roce 1723 dne 16. 7bris.

Desriptor toho Jiří Franc Pišeli p. t. městský písař hoře psaného roku.
(Dokončení.)

Josel Pavel, Uhřinov:

Školské poměry v Uhřinově.

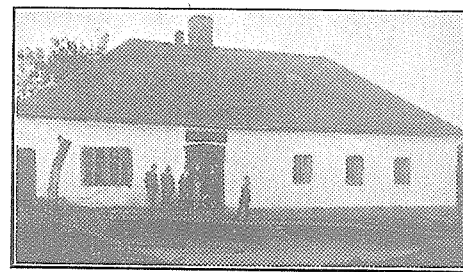
II.

Brzy po zřízení české matiční školy v Uhřinově byly obecní volby. Starostou byl zvolen dosavadní radní Alois Novák. První starostí s učitelem Krásným bylo, aby matiční škola byla převzata do zemské správy. Také Ústřední matice školská na to naléhala. Učitel Krásný sepsal potřebnou žádost a odevzdal ji s náležitými doklady osobně okresnímu hejtmanu Zinnerovi, s nímž byl znám ze svého dřívějšího působiště, kde vyučoval češtině Zinnerova syna. Jednou se sešli na hejtmanství všichni tři. Zinnerův syn studoval na vojenských školách v Hranicích a občas otce navštěvoval i v úřadě. Srdečně se přivítali a toho přátelského okamžiku využil učitel Krásný k prosbě, aby hejtman Zinner pomohl svým vlivem k převzetí školy do zemské správy, k čemuž se mu právě tehdy rukou dáním čestně zavázal.

Krátce poté byl volán starosta na hejtmanství stran podané žádosti a byl přijat zástupcem hejtmanovým, který na něho zhurta vyhrkl: »To nepůjde. Vždyť Uhřinov neplatí ani tolik daní, kolik platu here učitel!« Ale starosta se bránil statečně. Po delší rozmluvě odešel úředník a po chvíli přišel sám hejtman Zinner a pravil s úřední vážností: »Tož už jste se od Středolesí odtrhli?« »Ano, vždyť ty děti se tam nic nenaučily a z Podhoří jste nás sami odškodili, že je to daleko a do Radíkova se taky nehodí. Není schůdné cesty a je to přes velký potok!«

»No, znám to, znám. Tož vy jste tam v Uhřinově Češi?«

»Ano, pane hejtmane.«

Uhřinov u Hranic: Stará škola, nyní hostinec.

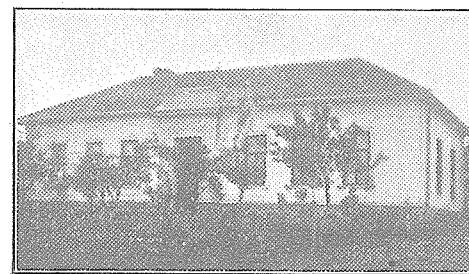
»Tož máte podle zákona právo míti školu s českým jazykem vyučovacím. Tu se podepište a můžete jíti. Už je to hotové.«

Také okresní školní inspektor Frant. Kiessling žádost obce uhřínovské podporoval. Ústřední matice školská věnovala v r. 1884 obnos 600 zl. na opravu střechy. Obnosu toho bylo použito v r. 1885, kdy už škola byla převzata do zemské správy dnem 1. března a zařazena do 3. platební třídy. Učitel bral ročně 400 zlatých. Hynek Krásný odešel o prázdninách r. 1884 a hned po něm ustanovila Ústřední matice školská učitelem Josefa Konečného, za něhož se stala škola veřejnou a jenž učil zde až do 1. března r. 1886. Za něho přikoupila obec se školou sousedící pole ve výměře asi 1½ měřice od Jana Vilímka na stavební místo pro novou školu. Na tomto místě dnes nová škola stojí.

Od 1. března 1886 do konce školního roku nebylo v obci stálého učitele a docházel sem třikrát týdně z Podhoří učitel Josef Vilímek. Pak byli tu učitelé: Václav Stáhala do r. 1889, Jan Fusek do 1. března 1894 a od 1. března 1894 do konce šk. roku 1894 Alois Pazdera. Za Stáhaly byla 3. platová třída zrušena zákonem a škola uhřínovská postoupila do 2. třídy s ročním učitelským platem 500 zlatých, Fuskova éra byla klidná, za Pazdery však nasadili Němci všecky páky, aby školu poněmčili, což hodlali provést při stavbě nové školní budovy, na niž obec pomýšlela. Německé školské spolky pokoutní agitací a přemlouváním snažili se získati vládné občany pro školu německou a jejich práce se jim dařila. Nabízely obci, že postaví školu na jejich náklad, obec nebude musiti přispěti ani haléřem, avšak vyučovací jazyk musí býti německý. Nabídka byla lákavá a našla zvláště mezi většími poplatníky své příznivce. Bylo třeba proto vynaložiti všecko úsilí k tomu, aby ti, co chtěli německou školu, nedostali se při volbách k vládě v obci. V této kritické době vykonal v obci kus velmi záslužné práce učitel Pazdera, který využil s úspěchem všech schopností diplomata, aby zvítězili rozhodní národovci. Německé školské spolky posílaly každoročně bohaté vánoční nadílky pro žactvo, aby jimi získaly sympatie mezi občanstvem pro své záměry. Učitel Alois Pazdera založil v obci odbor Národní jednoty v r. 1900 a vymohl též u Ústředí v Olomouci i u odboru v Přerově každoroční nadílky. Kromě toho přispívali na tyto nadílky i zámožní národovci z okolních měst, mezi nimi na prvním místě továrník Ant. Kunz z Hranic. A když Němci zaplavovali obec svými kalendáři, obstaral učitel Pazdera se starostou Aloisem Novákem zase české kalendáře od Národní jednoty z Přerova a z Olomouce. Dostávali pak žáci dvojí nadílku a rodiny dvojí kalendáře. Ovšem německá nadílka kolportovala se v soukromí.

Jednou přišel do Uhřínova kočovný německý učitel z Olomouce a zlákal mnoho uhřínovských občanů do německého spolku »Deutscher Bund«. Avšak většina z nich, až byli poučeni, ze spolku vystoupila. A zase byl dlouhý tajný zápas o příznivce mezi oběma stranami. Až jedné předjarní neděle dostavil se opět týž německý

kočovný učitel z Olomouce i se středoškolským učitelem a s nimi občané středoletí v počtu 31 mužů, ozbrojeni pádnými sukovicemi. Chtěli pořádati školskou schůzi v hostinci. Avšak učitel Pazdera po dohodě se starostou Al. Novákem přemluvil hostinského, že jim odkázal a schůzi jim v hostinci nedovolil. Starosta ihned vypravil obecního posla v neděli ráno do Hranic k okresnímu hejtmánu Galuskovi, aby schůzi v obci zakázal, že hrozí obci krveprolití. Posel Josef Bajgar vykonal tu cestu z Uhřínova do Hranic a zpět i s vyřízením pěšky za 1½ hodiny, ač byl ještě snih. Je to úctyhodný sportovní výkon, neboť z Uhřínova do Hranic se čítá dobré chůze 1½ hodiny na jednu cestu a silnici je to 10 km. Galusek Němcům schůzi zakázal písemně a vzkázal starostovi, že je má u první chalupy zastavit a vrátit do Středolesí. Rolník Ferd. Beránek zajel pro 2 četníky na Potštát a přivezl je obratem. Vše šlo pak hladce. Hostinský Pulc Němce do hospody nepustil, šli tedy k Janu Vilímkovi č. 21. Četníci přešli po dědině a budili respekt. Učitel Pazdera dal sehnati všecky hospodáře z Uhřínova do hostince, dal naraziti 4 bečky piva, zpívali národní písně a kočovný řečník i se svými průvodci zůstali u Vilímků. Jen 2 hospodáři kromě Vilímka zúčastnili se akce Němců. Starosta s obecním poslem vešli k Vilímkovi a zakázali schůzi pořádati. Když se vykázal starosta dekretem z hejmanství, zůstali všichni jako zařezaní. Před-

Uhřínov u Hranic: Nová škola.

náška se tedy nekonala. Němci vypili bečku piva, kterou měli u Vilímka připravenou a odešli. Potom postavila obec za své peníze novou školu s pomocí Ústřed. matice školské a r. 1904 se v ní počalo vyučovati. Ale to už bylo za učitele Fr. Klvaně. Ze staré školy udělala obec hostinec.

Florian Zapletal :

Pusté vsi Žabíkov, Jiřatsko a Popelov na Drahotušsku.

Listem, daným a psaným na Tovačově 25. května r. 1476, prodal Ctibor z Cimburka a na Tovačově, tehdy hejtman markrabství Moravského a kancléř království Českého, Vilémovi z Pernšteina, nejvyššímu komorníku eudy brněnské, »hrad Drahotuš s městečkem Drahotušem« a vesnice: Jezernici, Slavíč, Milenov, Klokočí, Velikú, Mikulovku, Podhoří, Uhřinov, Středulesy, Bohuslávky, Hrabůvku a ves Radíkov.

Mimo to jmenuje smlouva »vsi pusté dvě Zabíkov a Jiratsko, kromě vsi Popelova a také pusté«.

Dále vzpomíná smlouva »rolí Strulevské, kteráž ležie blíž potoka Veličky, ještě teče pod město Hranice, kterúžto rolí již držie k špitálu Hranickému a věčně držeti budú«.

Ctibor prodal Vilémovi na drahotušském zboží také »medařské právo«. (Archiv český XVI. 194).

Názvy některých tratí v katastru obcí Podhoří a Loučky na Lipensku naznačují, kde se prostíraly uvedené tři vsi drahotušského panství, r. 1746 označené již za pusté.

V katastru Podhoří je les Juřatina a trať Na Juračkách, potok Žabník a trať Žabník.

Tím je určena topografická poloha Jiratska a Zabíkova z r. 1476.

V katastru Loučky je trať Popelov, na které se kdysi prostírala ves Popelov, r. 1476 již pustá.

Zajímavý je osud vsi Mikulovky, uvedené r. 1476, ale dnes již zaniklé. Dle lidové pověsti stávala poblíž Drahotuš stará osada jménem Mikulůvka u samé Bečvy. Zničila ji povodeň. Ještě dosud jsou prý znatelné zbytky zděných základů »kostelíka« této osady, odkud trať ta dosud se nazývá »Na Kostelíku«. Po zničení Mikulůvky obyvatelé prý se usadili na návrší od Bečvy trochu vzdáleném a tam založili osadu Drahotuše (V. Bartovský v Hranickém okresu Vlastivědy moravské 160).

Lidová pověst se ovšem klame, uvádí-li v příčinnou souvislost zkázu Mikulovky a vznik Drahotuš, jak je patrno z listinného dokladu z r. 1476, který uvádí hrad (zámek) Drahotuš nad Podhořím, městečko Drahotuš a ves Mikulovku. Kde ležela skutečně tato ves a kdy zanikla, nedovedu zatím povědět.

V citované smlouvě z r. 1476 je důležitá také zmínka o městském špitálu hranickém a název potoka Veličky.

Antonín Svěrák, Kelč :

Z dob roboty na panství kelečském.

Dodatkem k článkům v XI. a XII. ročníku Z. k. uvedu ještě ostatní staré zvyky z našeho kraje.

Jiné některé zábavy.

Každou neděli v létě byla v panské hospodě na Lapači muzika. Tam se scházela chasa z Polic, Kelče, Komárovic. Jak bylo v neděli po modlení, tu se svobodná chasa ubírala na Lapač, chlapeci napřed, děvčata za nimi, každý zvlášť. Muzikanti bývali tři, jeden měl basu, jeden housle a jeden cimbál. Než dobytek přišel večer z pastvy, musel každý čeledín býti doma. O svatbách bývalo zvykem, že ženich jel na koni i družbové; nevěsta a družičky se vezly na zvláštním voze taženém 4 koni, hosté jeli na obyčejných vozech.

Stínání berana.

V hody koupili si svobodní chasníci berana, kterého ověncili a s hudbou dům od domu vodili. Kde měli svobodná děvčata, tam si i zatančili. Za to dostali od hospodáře několik krejcarů. Když celou osadu obešli, přivedli berana před fojtství, tam ho u stolice uvázali a sami kolem něho tančili.

Když se dost natančili, pak berana stínali. Jeden z chasníků byl přistojen za řezníka v červené vestě, bílém kabátě a opásanou bílou zástěrou s kosířem v ruce. Na dané znamení přikročil k beranovi a jednou ranou mu sťal hlavu. Nezdařilo-li se mu to, měl ostudu a musel si útratu při večerní muzice sám zaplatiti — jinak se mu útrata z nasbíraných peněz uhradila. Berana pak dorazil někdo jiný, stáhli jej, upekli a snědli.

Mláčení káčera.

S koupeným káčerem vyšla chasa na fojtův mlýn, kdež ho zakopali a jen hlavu nechali ven. Pak některému chasníkovi zavázali oči, dali cep do ruky, povodili ho kolem a konečně pustili, aby káčera mlátil. Jiní zas ho mýlili napodobující křik káčera. Když dlouho káčera trefiti nemohl, vystřídal ho jiný, až se zábavy nasytili. Konečně jednomu tak oči zavázali, aby trochu viděl a ten káčera dobil. Káčer se pak upekl a snědl. To se dělo vždy v pondělí v hody odpoledne.

Vodění medvěda.

V končiny chodilo se — s medvědem. Jeden z pohůnků omotaný hrachovinou představoval medvěda, kterého ostatní pohůnci dům

od domu vodili, při čemž je vedl muzikant s houslemi. Od hospodyně dostávali dárky; brali všechno: špek, vejce, koblihy, koláče i peníze. Když obešli celou osadu, sebrané věci prodali a peníze propili.

Prohlídka domů.

Pacholci chodili zase na prohlídku domů, kde by našli dračky na kamnech. Za takovou neopatrnost — poněvadž by prý mohl vzniknouti oheň, nebo stál-li by někde na vyvýšeném místě hrnec, ten že by mohl spadnouti, a tím by vzešla hospodáři škoda — a za jiné špásavné výmysly byla hospodyně určena pokuta, kterou vyplatila špekem nebo penězi. Při tom byli v každém místě pohostěni koblihy a koláči; každá hospodyně se snažila, by je co nejlépe uhostila. Špek nasbíraný pak prodali a peníze stržené propili.

Do řetaza.

V pondělí v končiny okolo 10. hodiny večer vybíralo se »do řetaza« taktó: uprázdnilo se místo za jedním stolem. Muzikanti zahráli valčík. Každý tanečník přetanečil se svou tanečnicí několikrát dokola, přivedl ji pak ke stolu a posadil. Chtěla-li se dostat s místa, musela se vykoupiti, i dala tedy 2—3 dvacítky na přichystaný talíř, čili »do řetaza«. Vybranými penězi se vyplatila hudba a co zbylo, se propilo.

Julius Šobr, Uh. Brod :

Jak vítali v Bystřici p. H. r. 1830 novou vrchnost.

Koncem června 1830 bylo na bystřickém zámku hlučno. Park podobal se ráji, zámek stál jak vyšnořený šohaj. Očekáván příchod nové vrchnosti, novomanželů svob. pána barona Oliviera Loudona a jeho spanilé choti, komtesy Viktorie, z rodu hrabat Troierů.

A dne 26. června, kdy manželé měli dojetí, byl v celé Bystřici od božího rána shon. Bystřičtí byli vždy vrchnosti své upřímně oddáni — bylyť dosud všichni dobrými pány. A jak Bystřičtí, tak poddaní z okolí a celého panství dávali oddanost svou rádi na jevo při každé příležitosti. O dobrotě nové vrchnosti vyprávělo se mnoho, a proto snažilo se město pěkným uvítáním získati si srdce nových pánů.

Šerilo se. Houfy lidu procházely se před zámkem, nad jehož branou věnci ozdobenou zazářil náhle veliký transparent s monogramem V. O. (Viktoria-Olivier). Něco, čeho v Bystřici nebylo dosud vídáno. Rázem deváté hodiny dojely před zámek kočáry s novomanželů a jejich družinou. Úřednictvo zámecké a z celého

panství, ba i všichni fojti z vesnic rozestaveni před branou a vzdávali hold příjíždějícím. Zámecký park tonul v záři světél tisíců lampionů, které v hladině rybníka kouzelně se odrážely. Novomanželé příjemným dojmem opravdu uchvácení, vystoupili z kočárů a usadili se na terase, s níž mohli vše pěkně pozorovati.

Ohňostrůjce pozvaný až z Vídně sršil k nebi rakety, a bystřický kominář pouštěl naplno uzdu rachotivému národnímu dělu. »Júúúúj, júúúúj!« ozývaly se výkřiky obdivu. A zas na Javorníku se rozzářila dvě obrovská písmena V. O.

V tom jasná dosud noc počala se nějak podivně temnit a kdo pohlédl k nebi, viděl, kterak měsíc dosud jasně svítící, začal se zastírat stínem země. »Zatmění, zatmění,« volali někteří ukazující vzhůru k nebesům. Než mnoho bylo těch, kteří zjevu tomu nevěřili, považující jej za výkon zosnovaný ohňostrůjci za tím účelem, aby dojem puštěných raket zvýšili, nebo aby novomanžely něčím tajemným překvapili. A opravdu, tmavý závoj po chvíli odkryl zas veselou tvář měsíce. A když k jedenácté hodině účastníci oslavy počali se rozcházeti, viděli mnozí v zatmění měsíce zlé znamení pro novomanžely.

Po třech letech po této slavnosti a třech dnech po velkém požáru bystřickém dne 1. července 1833, přivezli do Bystřice z Vídně mrtvolu devatenáctileté paní baronky Viktorie, ženy pro její krásu a šlechetné srdce pověstné. Při pohřbu jejím nelkaly zvony chrámové, bylyť se rozlily při požáru. Jediný zvonek v kapliče starého hřbitova kvílel s Olivierem Loudonem nad zlomeným květem.

A ještě jedna událost přihodila se o slavnosti přivítání novomanželů Loudonových. Hrdinami její byli chlapeci bystřické triviální školy. Ve škole bylo zle. V hlavách kluků samé rachetle, řeč samé rachetle a v uších samé »šusy« z kanóna. Ký div, že tu chasu propustil pan rektor dnes ze školy raději o hodinu dříve, než dovoloval rozvrh. A chlapeci ze školy kam jinam, než rovnou na louky, kde včera ohňostrůjce s kominářem prováděli kouzelné dílo. Tu bedlivě hledáno a v krátké době nalezeno několik patron raketových, třeba už vystřelených. Nejvíce však usmála se štěstěna na žáka druhé třídy, Jana Batrlu, jenž k velké závistí kolegů našel patronu nevystřelenou. A jsa žákem nesmírně hloubavým, ihned zkusiti chtěl, co to as medle v té patroně vězí ukryto a jak by se to z ní dostalo? Mnoho slyšů — mnoho děr a ve chvíli už tu byl jiný kolega a ne po prázdnu, ale s křesivem a hubkou, neboť těch časů v Bystřici, tak jako jinde, zápalek ještě nebývalo. Žák Jan Batrla uchopil patronu rukou levou, druhý přistrčil k ní tlejší hubku a v tom a bác! a již dva prsty třepetaly se ve vzduchu. Chlapeci zmizeli, jen Batrla zůstal ležet omráčen na zemi. Hned přiběhl panský dráb a po chvíli i doktor Josef Fiala, kteří odnesli nešťastníka do zámku. Lékař vyčistil mu ránu, posešival, a chlapec

obdržev »šestku«, přestal plakati a se zdálo, že celá tato záležitost je skončena. Ale nebyla.

Druhý den ráno pan rektor Vendelín Lerch s pánem farářem Regrem vstoupivše do druhé klasy, tázali se, kteří žáčkové to byli, kteří včera na louce aid. Že se pro znamenitou účast žáků obou tříd selhat nedalo, všichni žáčkové se poctivě přihlásili. Pan farář důtklivými slovy napomínal, načež pan rektor kázal všem pokleknout, opřít se lokty o stupeň a prvá část, totiž ti silnější z druhé třídy, v upomínku na příchod vrchnosti obdrželi každý (palaškou) čtyři, část druhá, svedení, tři neb dvě, a co byli první klas, po jedné.

Tak skončilo slavné uvítání.

Drobné zprávy.

Úplné zatmění měsíce

bude v našich krajinách viditelné dne 26. září tohoto roku. Toto zatmění počne v 18 hodin 54 minut (dle času železničního). V tomto okamžiku se počne měsíc zatemňovati. Ve 20 hod. 05 min. bude už měsíc úplně zatemněn, teprve v 21 hod. 30 min. začne měsíc ze svého zatemnění vycházeti, konečně v 22 hod. 42 min. bude už jako při obyčejném úplňku. Zatmění budeme moc pozorovati pouhým okem, nebude-li nebeská klenba zamračena. Průběh zatmění však bude poněkud jiný než jako při zatmění pozorovaném letos o velikonočních, o němž bylo podrobněji psáno v 3. čísle minulého ročníku Z. kroniky. Josef Široký.

Dorost Čs. Červeného kříže

za školní rok 1930—1931 ve školním okrese hranickém. Na okrese hranickém je 63 národních škol, z nichž je organizováno v Dorostu Českosloven. Červ. kříže, tedy 38 proc. Zprávu o činnosti podalo 19 škol, t. j. 79 proc. z celkového počtu org. škol. Zprávy podaly školy: Lipník n. B. dívčí měšťanská a obecná, Hranice, chlapecká měšť., dívčí měšť. a reálné gymnasium, Velké Prosenice, obecná, Dolní Újezd, obecná, Výkleky, obecná, Klokočí, obecná, Hrabůvka, obecná, Potštát, obecná, Bělotín, obecná, Osek, n. B., obecná, Loučka, obecná, Spálov, obecná, Tršice, měšťanská, Hranice, d. odb., Bohuslávky, obecná, Luboměř, obecná (13 obecných, 4 měšťanské, 1 reálné gymnasium, 1 odb. škola). Na těchto školách bylo 43 organizovaných tříd s 802 členy. Celkový příjem dorostu na těchto školách 1461 Kč, vydání 1247 Kč.

Mir. Bučková.

Jubileum Rolnického cukrovaru v Mal. Prosenicích.

Rolnický cukrovar akciový v Malých Prosenicích konal v červenci 50. jubilejní řádnou val. hromadu, při kteréžto příležitosti jest dobře vzpomenouti vzniku a rozvoje tohoto významného rolnického svépomočného podniku.

Založen byl v r. 1831 současně s cukrovarem v Brodku. V kraji našem byl tehdy s počátku pouze jeden, a to nejstarší cukrovar ve Velké Bystřici, postavený r. 1854, po němž zřízen v roce 1858 Bratřími Skenovými cukrovar v Přerově a konečně v r. 1867 cukrovar v Lipníku. Poslední dva cukrovary kapitalistické získaly nájmem téměř všechny okolní velkostatky, na nichž ve velké míře pěstovaly řepu, a tak majíce dostatek řepy vlastní, o selskou nestály a braly tuto jen z milosti. Okolní obce rozdělily si pěkně mezi sebe, ceny si svorně určovaly samy a kde mohly, tam rolníky chikanovaly. Tím přirozeně podnítily v nich snahy a myšlenky na osamostatnění se a zřízení vlastního rolnického cukrovaru. Vzory zde již tehdy byly a to v rolnických cukrovarěch ve Vrbátkách a v Holici u Olomouce, z nichž první — nejstarší — zřízen r. 1869, druhý r. 1871.

Několik uvědomělých rolníků z tohoto kraje. mezi nimi známý zakladatel tršického chmelařství Hynek Floryk z Tršic, jeho spoluobčan Hynek Vybíral, pozdější dlouholetý předseda tohoto cukrovaru Fr. Holubec ze Sušic, Hynek Richtr z Vel. Újezda, Jan Zlámal z Vel. Prosenic, Antonín Kašpařík z Lipníka a dosud žijící p. Fr. Sehnal z Vel. Prosenic za vůdcovství prvního předsedy, býv. poslance Karla Zapletala z Radvanic a prvního místopředsedy Tomáše Kovaříka z Vel. Újezda, přivedlo myšlenku tuto k uskutečnění. Těmto účinně pomáhal uvědomělý rolník Josef Vykoukal ze Želátovic.

Přirozeně, že začátky cukrovaru byly velmi krušné, jednak nebylo zde dostatek praktických zkušeností a také oba sousedé se jistě starali hojně o to, aby se živila nedůvěra k takové novotě. První kampaň za velkých pracovních obtíží končila ztrátou; mezi tím vystřídali se také brzy za sebou techničtí ředitelé a tak nedůvěra v závod rostla. V té těžké době utvořili obětaví členové správní rady »Dobrovolné družstvo pro nakupování akcií«, které skupovalo akcie na prodej se vyskytnuvší a tím zabraňovalo, aby se tyto nedostaly do nežádoucích rukou. Později členové tohoto družstva akcie prodávali rolníkům o ně žádajícím, čímž vykonali velmi záslužný čin.

Přes tyto velké potíže a těžké začátky zůstal nakonec cukrovar v Prosenicích zachován, i když oba jeho mocní sousedé byli časem vyřazeni z provozu. S počátku bylo sice málo řepy k zpracování, začalo se se 132.740 q a s denní kapacitou 1335 q, kdežto v poslední kampani 1930 až 1931 zpracovalo se dle výroční zprávy již 589.696 q řepy při denním výkonu téměř 12.000 q. Dnes má cukrovar v Malých Prosenicích zajištěnou řepní základnu v 3960

řepných akcích s povinnou dodávkou až 600.000 q řepy, reprezentující akciový kapitál 1.584.000 Kč.

Cukrovar jest moderně zařízen, neboť v roce 1922—1923 byl téměř celý přestavěn velkým nákladem a stále sleduje pokroky techniky cukrovarské. Má vlastní velkostatek se dvory Želátovicemi a Tučínem o celkové výměře ca 1465 měřic, který koupil v r. 1917 od býv. hr. Magnise za 2.250.000 Kč. Mimo to má hospodářství u cukrovaru v Malých Prosenicích a rozptýlené pozemky na řepná skladiště a váhy v celkové výměře dalších asi 179 měřic. Budovy dvorů byly značným nákladem renovovány, živý a mrtvý inventář řádně doplněn, takže dnes možno cukrovar tento řaditi mezi velmi dobré rolnické svépomocné podniky.
(»Selské listy«).

Čtenář v nemilost čili čin čertu dobře, peklem se ti odmění — jest jedním ze zajímavých článků Zlaté knihy, literárního věstníku, který vydává nakladatel Jan Svátek, Smíchov, Husova 7, pečlivě redigovaný spisovatelem J. O. Parmou, kde čtenář nalezne zajímavé poznámky o nových proudech současné literatury. Na př. v článku nahoře uvedeném jest vtipně posouzen případ Ilji Ehrenburga, který se vyjádřil velice nepříznivě o českých čtenářích. Dva další články: Čte naše mládež opravdu málo? a vzpomínka na Petra Bezruče a jeho neoprávněné dnešní stanovisko protičeské jsou velice zajímavé. Zlatá kniha zasílá se zdarma těm, kdož o ní požádají. Konečně tedy máme v nakladatelském podnikání něco, co je opravdu zdarma a má hodnotu opravdu dobrého časopisu, který zaujme i informuje.

Nový Napoleon. Podnikavé Svátkovo nakladatelství připravilo literárnímu obecenstvu příjemné překvapení vydáním klasického díla Alexandra Dumase otce — N a p o l e o n. — Obrovská postava velikého vojína, císaře a milence je dosud tak aktuální, že moderní lidstvo stojí před ní ve stejném úžasu jako jeho současníci. Dílo Dumasovo je psáno jasným, poetickým stylem, ve kterém zvučí více než jinde všechna klaviatura Dumasova temperamentu, intelektu i citu, ale při tom závažný fakt, že Dumas psal tento román na základě zápisků svého otce — generála Napoleonských vojsk. V I. serii knihovny »Argos« mimo jiné vyšla novinka: M. A. Galopiu: Následky manželství lásky a j. Kniha vychází jako první svazek nové serie sympatické knihovny »Argos« ve vhodné úpravě v sešitech po Kč 1.90 (první sešit za 50 hal.) a odběratelé celé serie obdrží krásné desky zdarma. Ve svazku Kč 19.—, váz. Kč 25.—. Pro odběratele celé serie brož. Kč 15.—, váz. Kč 19.—, tedy za cenu velice levnou. Dodá každý knihkupec i nakladatel J. Svátek, Smíchov, Husova 7.

Redakci došlo.

Č. Kramoliš, přední moravský spisovatel, ukončil velký dvojdílný, historický román »Za bouře a blesků« z počátku 30 leté války. V něm je kus pravdivé a velké historie celé východní Moravy. Dle úsudku znalců bude tento velký dějepisný obraz nejlepší prací autora a možno říci, že jedná se o životní dílo Kramolišovo. Kniha vyjde na podzim v nakladatelství R. Prombergra v Olomouci. V subskripci stojí Kč 26.—, po vydání Kč 32.—.

»Kniha o památném Radhošti«. Uspořádal Frant. Horečka. Ve Frenštátě pod. Radh. 1931, vydal Okresní osvětový sbor. 192 stran textu, 43 obrázků, mapka, informační přílohy. Cena brož. výtisku Kč 30.—, poštou Kč 32.—. Doporučujeme.

Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané. Ročník VIII. Vydává kuratorium. Redigoval Dr. J. Kündel. V Prostějově 1931. Nákladem města Prostějova.

Časopis Matice Moravské. Redaktorové: B. Navrátil, O. Odložilík, St. Souček. Ročník padesátý pátý. Sešit 1.—2. V Brně 1931. Nákladem Matice Moravské.

Naše Valašsko. Kulturní věstník o jeho životě a potřebách. Řídí Fr. Tábořský a Jos. Válek. Dosud vyšlo 3 č. II. ročníku. Vsetín 1931. Vychází čtyřikrát ročně za 25 Kč. Administraci řídí Richard Pavlík, odb. učitel na Vsetíně. Odp. redaktor: profesor Jos. Válek, Bařiny u Vsetína.

Index — list pro kulturní politiku. Redigují: J. L. Fischer, Jiří Mahén a Bedřich Václavek. Letos vydán III. ročník. Předplatné na 12 čísel 30 Kč. Redakce Brno XV, Vaškova 11, administrace Brno, Kiosk č. 11.

Žákovské besídky (Joska Višňák, Osv. Demuth). Část I. Kč 8.—, část II. Kč 8.50; »Novina« dříve Bratří Peřinové v Hradci Králové.

Oblíbený 14 deník »Lípa, ABC nové ženy« dostanete u každého knihkupece nebo přímo v administraci na Smíchově, Husova 7 za pouhých Kč 1.20.

Sběratel, orgán všech sběratelů v ČSR. Vychází měsíčně vyjma prázdnin. Předplatné ročně Kč 12.—. Majitel a vydavatel Herma Kuncová, Česká Lípa.

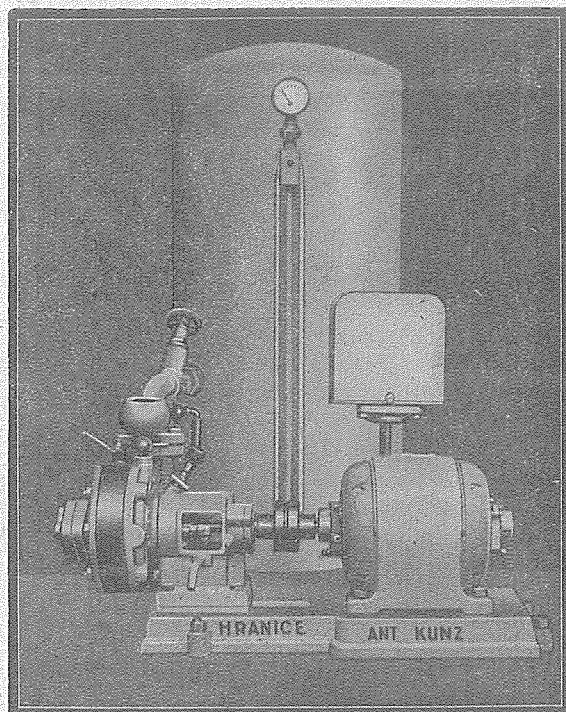
Radio Laboratoř. Redakce a administrace v Salské. Předplatné Kč 20.—. Vydavatel a redaktor Rudolf Faulkner.

Revue — revuí Argus, revue populárně vědeckých článků ve stručném výtahu. Čtvrtletní předplatné Kč 9.—. Vychází měsíčně. Redakce a administrace: Smíchov, Smetanova.

Na skladě jsou pěkně vázané »Záhorské kroniky« roč. X., XI., XII. a XIII., levně po Kč 12.—; brož. VI. roč. za Kč 6.—. Ostatní ročníky rozebrány.

Domácí samočinná vodárna

MIKROCENT

zvýší vaši spokojenost v hospodářství

je trvanlivá, spolehlivá,
výkonná, jednoduchá,
hygienická a levná.

AKC. SPOL. KUNZ - KÁŠ, HRANICE

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.
Tisk J. Slováků spol. s r. o. v Kroměříži.